

Anne Krestina Povlsen
"Kulturarv i et kulturteoretisk perspektiv"

ur

Lars-Eric Jönsson, Anna Wallette & Jes Wienberg (red.)
Kanon och kulturarv: historia och samtid i Danmark och Sverige
(2008)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 19, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och
biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs
and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovs personer; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

KULTURARV I ET KULTURTEORETISK PERSPEKTIV

Anne Krestina Povlsen

Opfattelsen af kulturer som naturligt afgrænsede enheder, der befinder sig inden for bestemte territorier med tilhørende befolkninger, har domineret kulturtænkningen siden romantikken. Nationalstaten er i den forbindelse blevet opfattet som den primære kulturelle enhed og bliver det stadig i Danmark, hvor idéen om, at verden er opdelt i nationale kulturer, lever i bedste velgående.

I de seneste årtier er den traditionelle kulturopfattelse imidlertid blevet udfordret af sociokulturelle globaliseringsteorier, der fokuserer på kulturelle fænomener eller positioner, der går på tværs af eller falder uden for de kulturelle kategorier, vi normalt tænker i – såvel nationale som lokale, regionale og internationale.

Den række af kulturteoretiske problemstillinger, som de nye kulturteorier rejser, angår i høj grad den diskursive og sociale praksis vedrørende opfattelsen og bevaringen af kulturarv. Problemstillingerne angår kort sagt, hvordan vi forholder os til 'kultur' og 'arv'.

Artiklen vil tage afsæt i den danske samtids offentlige kulturarvspraksis, hvilket lægger op til en teoretisk afdækning af den kulturopfattelse, der ligger implicit i kulturarvtænkningen. Denne kulturopfattelse problematiseres ud fra de nævnte globaliseringsteorier med det videre sigte at åbne kulturarvtænkningen for alternative kultursyn og at udfordre den danske samtids offentlige, nationalt orienterede kulturarvspolitik.

Den nationale kulturarv i Danmark

Kulturarv er blevet et rigtigt 'buzz word' i vores samtid, og i dansk sammenhæng har anliggender om kulturarv indtaget en anderledes markant plads i kulturpolitikken under Venstre/Konservative-regeringerne (VK, siden 2001) end under de foregående so-

cialdemokratiske regeringer (1993–2001). I 2002 fik kulturarvsforvaltningen sin egen styrelse, Kulturarvsstyrelsen (KUAS), da regeringen valgte at samle kulturarvsbevarende kontorer og sekretariater i én styrelse under Kulturministeriet.

Kulturminister Brian Mikkelsen (K) blev tilskyndet til at gøre noget ved bevarings-situationen og foranstaltede en udredning om kulturarven på de statslige arkiver, biblioteker og museer (ABM-institutioner). Udredningens beskrivelser, konklusioner og anbefalinger står at læse i rapporten *Udredning om bevaring af kulturarven*,¹ udgivet af Kulturministeriet i 2003. Rapporten indførte begrebet 'nestående national betydning' (ENB) som væsentligste bevaringskriterium for kulturarvsgenstande i en hierarkiseret orden, hvor lokal og regional betydning ækvivaleredes med 'begrænset national betydning' eller 'mindre forskningsmæssig betydning'. Rapporten førte efterfølgende til udformning og folketingsvedtagelse af en langsigtet bevaringsplan for kulturarven, *Bevaring med perspektiv*.² Bevaringsplanen medtog udelukkende ENB-kriteriet og negligerede helt og holdent andre dimensioner end den nationale.

Ud over at igangsætte konkrete tiltag til bevaring af kulturarv har VK-regeringerne fokuseret på den identitetspolitiske anvendelse af kulturarv, hvilket ikke mindst Kulturministeriets lancering og senere udgivelse af den såkaldte *Kulturkanon*³ i henholdsvis 2004 og 2006 bevidner.

Kulturarv indgår også i regeringens erhvervspolitiske udviklingsstrategier. Her betragtes kulturarv som en vigtig ressource for lokalområder, idet den kan anvendes til at fremme udviklingen af landets kommuner. Men selv i denne sammenhæng, hvor kulturarven ses i et lokalt perspektiv, bliver den indskrevet i den overordnede nationale kulturarv.⁴

De bevaringsmæssige tiltag og den identitets- og erhvervspolitiske interesse vedrørende kulturarv, som regeringen, Kulturministeriet og KUAS har stået for, har gjort det klart, at den overordnede offentlige organisering af kulturarv er nationalt orienteret. Når forvaltningen taler om kulturarv, tales der om 'den nationale kulturarv', 'den danske kulturarv' eller 'kulturarven' i bestemt form ental, som er den en entydig, afgrænset størrelse. Et andet aspekt, som står klart med de sidste års kulturpolitiske tiltag, er, at kulturarven instrumentaliseres til det politiske formål at værne om dansk kultur, danskhed og nationalkulturel identitet. Et emblematiske udtryk for dette findes i kultur-

1. Kulturministeriet, *Udredning om bevaring af kulturarven*, Kulturministeriet, 2003; www.kum.dk/sw5953.asp.

2. Kulturministeriet, *Bevaring med perspektiv – regeringens plan for en langsigtet bevaring af kulturarven*, Kulturministeriet, 2003; www.kum.dk/sw6642.asp.

3. Kulturministeriet, *Kulturkanon*, Kulturministeriet, 2006; www.kulturkanon.kum.dk.

4. Kulturministeriet, *Kulturarv – en værdifuld ressource for kommunernes udvikling*, Kulturarvsstyrelsen og Fonden Realdania, 2005; www.kulturarv.dk/kulturarv/kulturarv_kommuner/rapporten/index.jsp.

minister Brian Mikkelsens udtalelse: »Der er kun danskere til at tage sig af den danske kulturarv«. ⁵ Danskerne skal, ifølge Brian Mikkelsen, bevare deres identitet som en nation med en fælles kulturhistorie, nemlig Danmarkshistorien med stort D.

Kritikken, der udeblev

Bevaringsplanen med ENB-kriteriet blev vedtaget i Folketinget stort set uden diskussion af den entydige vægtning af det nationale perspektiv på kulturarv. Efterfølgende, ved implementeringen af bevaringsplanen, er ENB-begrebet blevet diskuteret internt i ABM-institutionerne samt i deres netværk og fundet problematisk. Kritikken har primært fokuseret på bevaringsplanens nedprioritering af varetagelse af lokal og regional kulturarv, som dog betragtes som bidragende til en samlet national kulturarv. Alt i alt har bevaringsplanen haft vind i sejlene, da den har givet ekstra midler til et trængt område, primært til konservering og magasinering af kulturarvsgenstande.

Kulturkanonen blev til forskel fra bevaringsplanen debatteret i medierne i perioden omkring lanceringen og udgivelsen. Her blev intentionerne med at udfærdige en kulturkanon som alment dannelsesprojekt samt udvælgelserne af konkrete værker diskuteret. Disse diskussioner blev imidlertid overtruffet af en anden overordnet politisk diskussion, affødt af kulturminister Brian Mikkelsens tale ved Det Konservative Folkepartis Landsråd i 2005. ⁶ Talen blev tolket som udtryk for, at kulturministeren havde igangsat kanonprojektet som et led i en *nationalistisk kultur- og værdikamp*. Trods den megen kritik af, hvad der blev opfattet som kulturministerens fordækte intentioner, blev det i stort set ikke diskuteret, at *Kulturkanonen* indskrives værkerne i *en national kulturarv*. ⁷ Nationalisme-kritikken har således ikke haft nogen synlig indvirkning på kulturarvstænkningen, og den nationale orientering er stadig dominerende i kulturarvspolitikken.

Mens der kun har lydt en spæd kritik af regeringens og forvaltningens nationale kulturarvspolitik, er den nationale indstilling i andre kulturpolitiske anliggender blevet kritiseret højlydt. Det danske samfund opfattes af kritikere som multikulturelt som følge af migration, og den nationale kulturpolitik er udtryk for en anakronistisk og ideologisk set uacceptabel holdning. Nationalstaten indeholder mange forskellige et-

---

5. Brian Mikkelsen, »Vi skal værne om kulturarven«, *Nordjyske Stiftstidende*, 19. september, 2002.

6. Brian Mikkelsen, *Kulturminister Brian Mikkelsens tale ved Det Konservative Folkepartis Landsmøde 2005*, Kulturministeriet, 2005; www.kum.dk/sw28752.asp.

7. Se eksempelvis *Weekendavisens* artikelserie »Kanon. Diskussionen, der udeblev og perspektivet, der manglede«, 2006–2007.

niske minoritetskulturer, og de kulturelle minoriteter undertrykkes med den omfattende nationale orientering, som præger det politiske billede. En kritik, som altså kan rettes mod forvaltningen af kulturarv.

Spørgsmålet er imidlertid, om en forståelse af samfundet som multikulturelt i den forstand, at det består af en majoritetskultur og af etniske minoritetskulturer, bidrager med et gennemgribende alternativ til den nationalt funderede kulturtenkning og -politik. Det vil sige et alternativ på såvel et analytisk som et operationelt niveau. For at komme bag om dette spørgsmål må den kulturopfattelse, der ligger som implicit baggrund, bringes frem i lyset.

Det antropologiske kulturbegreb

Det kulturbegreb, der som vist ovenfor præger kulturpolitikken, har sit udspring i den tyske romantik og udvikles under påvirkning af Johann Gottfried Herder og af perioden med nationalstatsdannelserne. Inden dette kulturbegreb blev dominerende, ansås kulturel forskellighed rundt om i verden som udtryk for forskellige kulturelle stader i en universel civilisatorisk udvikling mod det stadigt mere forfinede. Kultur blev med andre ord opfattet som noget, man har i mere eller mindre grad. I den forståelse af kultur, som opstod med romantikken, blev kultur betragtet som noget, alle er omsluttet af. Det vil sige kultur som noget, man 'er'. Kulturel forskellighed blev ikke længere set som et udtryk for, at én universel kultur havde forskellige udviklingsstader, men derimod som udtryk for kulturel pluralisme. Der findes ikke én, men derimod mange forskellige kulturer, der udvikler sig på egne præmisser.

Hvor kulturperspektivet før romantikken var rettet mod finkultur og kunst, blev kultur i den nye forståelse set i en bred antropologisk kontekst – kultur som 'the whole way of life'. Men det universalistiske kulturbegreb forsvandt ikke helt ud af billedet. Det overlejlrede i den nye forståelseshorisont, hvor det kom til at stå for den ekspressive og æstetiske side af kultur i bred antropologisk forstand.⁸

Det er denne antropologiske, men dobbeltsidede forståelse af kultur, der dominerer kulturtenkningen i vores nutid. Således forstår vi i dag verden som opdelt i forskellige kulturer, der hver især har sine egne idéer, værdier, normer, traditioner m.v., som kommer til udtryk i form af værker, genstande ritualer m.v.

Men hvad følger med opfattelsen af, at verden er opdelt i forskellige kulturer? Hvilke

8. Johan Fjord Jensen, »Det dobbelte kulturbegreb«, *Kulturbegrebets kulturhistorie*, red. Hans Hauge & Henrik Horstbøll, Århus 1988; se også Christian Jantzen, »Tertium datur. Kampen om kulturbegrebet«, *Kunstkritik og kulturkamp*, red. Henning Bech m.fl., Århus 2005, s. 85–103.

grundantagelser knytter sig til det traditionelle antropologiske kulturbegreb? Og hvordan kan kulturarv placeres i denne sammenhæng?

Kultur, territorialitet og etnicitet

Det antropologiske kulturbegreb knyttes først og fremmest til en stedlig dimension, idet kulturer antages at have territorielt bestemte grænser. Det vil sige, at forskellige kulturer menes at høre hjemme i bestemte geografiske områder, og verden deles på den måde ind i kultur-territoriale enheder.⁹ Som en følge af at nationalstaten blev Vestens og siden verdens totalitære referencepunkt, er kulturernes grænser først og fremmest blevet opfattet som sammenfaldende med dennes geopolitiske grænser. Bindingen af kulturbegrebet til de nationalstatslige territorier er med tiden blevet så total, at selvom disse territoriers grænser historisk set ikke er faste, betragtes de i kulturel henseende som 'absolutte'.

Men den antropologiske kulturopfattelses territoriale fundering skal ikke kun ses i forhold til nationalstatens territorium. Der findes andre kultur-territoriale niveauer, der kan placeres over eller under det nationale niveau: lokale, regionale samt internationale, hvoraf de regionale både kan være intra-, trans- og internationale. De territoriale grænser, der sættes på disse niveauer, opfattes enten som skarpt definerede ligesom de nationale grænser eller som mere vagt definerede. Pointen er imidlertid, at uanset grænsernes egenart kan man med de kultur-territoriale grænsedragninger skalere op og ned mellem makro- og subkulturelle enheder. For eksempel fra dansk kultur over europæisk kultur til vestlig kultur eller fra dansk kultur over fynsk kultur til sydfynsk kultur. Metaforen, der anskueliggør denne kulturelle opdeling af verden, er træet, der forgrener sig. På den måde skabes en let overskuelig og stabil kognitiv 'geografi' over verdens kulturelle strukturering.

Vigtigt i sammenhængen er, at kulturer i denne forståelse kendetegnes ved kulturel homogenitet inden for et givent territorium, hvilket giver en interkulturel afgrænsning udadtil. De kulturelle enheders indre homogenitet modsvares med andre ord af en afgrænsning ud mod omverdenen, der ses som kulturelt anderledes.¹⁰ Det har ikke mindst betydet, at nationalstaten er blevet betragtet som en monokultur trods interne

---

9. Kirsten Hastrup & Karen Fog Olwig, »Introduction«, *Siting Culture. The Shifting Anthropological Object*, red. Karen Fog Olwig & Kirsten Hastrup, London 1997; Wolfgang Welsch, »Transculturality. The Puzzling Form of Cultures Today«, *Spaces of Cultures. City, Nation, World*, red. Mike Featherstone & Scott Lash, London, Thousand Oaks & New Delhi 1999, s. 194ff.

10. Welsch, s. 195.

kulturelle forskelle. Forskellene inden for nationalstaten bliver selv i dag set som kulturinterne variationer, der ofte negligeres fra centralt hold. Denne anskuelse er derfor i sin grund reduktiv. Den fordrer netop et homogeniserende og samlende blik indadtil og et fremmedgørende blik udadtil.

Det homogeniserende blik gælder også på andre kulturniveauer end det nationale. F.eks. på europæisk plan, hvor nationale kulturer ses som variationer over en fælles europæisk kultur. Et sådant perspektiv står ikke mindst EU for. EU har det klart definerede kulturpolitiske mål at skabe et fælles Europa, ikke kun som teknokratisk og økonomisk fællesskab, men også som et kulturelt fællesskab.¹¹ EU's kulturpolitiske sigte går dog ikke kun på styrkelse af Europa som kulturfællesskab, men også på dannelsen af nye regionale kultur-territorier, hvormed det endnu tydeligere fremgår, at nationalstaternes grænser nedtones og overskrides.

Regionaliseringen er imidlertid stadig i overensstemmelse med struktureringen af verden i afgrænsede, kulturelle enheder. Den er godt nok et udtryk for, at der sættes nye grænser (som kan være gamle) for kulturelle enheder, men det sker ud fra den selv samme strukturelle 'logik' om, at verden kan inddeles i kulturelle enheder på forskellige niveauer. Den flytter ikke ved kulturtænkningens grundantagelse om kulturs territoriale binding.

Den traditionelle antropologiske kulturopfattelse indeholder et tredje og afgørende aspekt, der hænger sammen med de to omtalte aspekter, intrakulturel homogenisering og interkulturel afgrænsning, nemlig en antagelse om etnisk konsolidering.¹² På den vis indeholder kulturopfattelsen en grundantagelse om strukturelt sammenfald ikke blot mellem kultur og sted, men også etnicitet. I perioden med nationalstaternes opbygning fik 'et folk' skikkelse af en nation, og opfattelsen af, at 'nationen' er det primære kulturelle fællesskab, er stadig vidt udbredt.

Det er netop i kraft af det etniske aspekt i kulturbegrebet, at idéen om det multikulturelle samfund opstår. Et kulturelt tilhørsforhold forstås via den etniske forankring som en 'tilskreven' position, altså en position, man fødes ind i og ikke kan undslå sig. Tilflyttere fra andre nationer kan derved grupperes i etniske mindretal, der konstrueres som *kulturelle minoriteter* ud fra antagelsen om kulturel anderledeshed.¹³

Samlet set kommer kultur til at fremstå som en statisk og substantiel størrelse, der er

11. EU, »Culture (2007–2013)«, *Official Journal of the European Union*, 2006; <http://eur-lex.europa.eu/JOY-ear.do?year=2006>, link: L 378.

12. Welsch, s. 194.

13. Jf. Lise Paulsen Galal, »Anerkendes af hvem og for hvad? – Et minoritetsproblem«, *Kulturlighed. Temaer om kulturel identitet, foranderlighed og anerkendelse*, red. Simon Laumann Jørgensen & Morten Sandberg, Århus 2006, s. 146.

kendetegnet ved, at verdens respektive kulturer befinder sig i bestemte, afgrænsede territorier og tilhører bestemte befolkninger. På den måde giver kulturbegrebet et effektivt konceptuelt skema til at begribe kulturel samhørighed og forskellighed.¹⁴ Kultur bliver en essentialistisk distinktion, og uanset hvilket kulturniveau der tales ud fra, inddeles verden i et 'os og dem'. Sat på spidsen kan man sige, at den traditionelle kulturopfattelse over en uundgåelig inklusions- og eksklusionstvang, og at kulturbegrebet indeholder en fordring om *kulturel renhed*.¹⁵

Inklusionen og eksklusionen finder stadig sted, selvom man prøver at bløde den rigide kulturtænkning op med multikulturalisme. Problemet med multikulturalismen er, at et samfund stadig antages at indeholde kulturelle totaliteter, og hviler netop på en antagelse om kulturel renhed. De multikulturelle minoriteter forstås stadig med henvisning til deres respektive kulturers hjemsteder og befolkninger. Det vil sige, at multikulturalismen godt nok er et forsøg på at tænke kulturel sameksistens – men den løser ikke op for den kulturelle enhedstænkning, som den er en udløber af. Kritikere har da også karakteriseret multikulturalisme som 'monokulturalisme i flertal'.¹⁶

Kulturtænkningens implicitte kulturarvsbegreb

Et andet interessant aspekt ved den traditionelle antropologiske kulturopfattelse er, at den ikke kun indeholder forestillinger om den stedlige dimension, men også om den tidslige. Med i enhedstænkningen hører forestillinger om kulturel oprindelse og kontinuitet, hvilket er af afgørende betydning for idéen om kulturarv. Kulturelle elementer fra fortiden og nutiden vælges ud og bygges sammen til en meningsskabende helhed, f.eks. en national eller europæisk kulturhistorie. En kulturel enhed bindes på den vis sammen ved at siges at have de samme kulturelle rødder og en *fælles kulturarv*.

Når kulturarv omtales som elementer fra en national kultur, der går i arv fra generation til generation inden for et fædreland, er såvel de territoriale som de etniske aspekter til stede, foruden de tidslige aspekter om kulturel oprindelse og kontinuitet.

Det viser sig at være svært overhovedet at tænke kulturarv uden for denne forstå-

---

14. Hastrup & Olwig, s. 1.

15. Birgitta Frello, »Hybriditet: Truende forurening eller kreativ overskridelse?«, *Kultur på kryds og tværs*, red. Jane Arthurs m.fl., Århus 2005, s. 89; Jan Nederveen Pieterse, »Globalization as hybridization«, *Global Modernities*, red. Mike Featherstone, Scott Lash & Roland Robertson, London, Thousand Oaks & New Delhi 2002 (1995), s. 64; Arjun Appadurai, »Sovereignty without Territoriality: Notes for a Postnational Geography«, *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*, red. Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga, Malden m.fl. 2003, s. 339.

16. Se f.eks. Jesper Vind Jensen, »Vor tids gift« (interview af Amartya Sen), i *Weekendavisen*, nr. 21, 25.–31. maj 2007, s. 12.

elseshorisont, hvorfra kulturarvstænkningen udspringer. Formuleringer som 'kulturarven' eller 'vores kulturarv' er udtryk for, at kulturarv er kapslet inde i den traditionelle antropologiske kulturopfattelse. Selv i en bred, endnu ikke institutionaliseret forståelse af kulturarv (hvor det ikke er givet, hvilken kultur eller hvilke kulturelle elementer fra fortiden der er tale om), vil kulturarv ikke være en neutral kategori. Ved at indeholde den traditionelle kulturopfattelses grundantagelser om kultur, kulturel repræsentation og kulturel arvtagning vil kulturarvsbegrebet, akkurat som kulturbegrebet, blive en inklusions- og eksklusionsmekanisme.¹⁷ Kulturarv repræsenterer en bestemt, kulturelt set distinktiverbar gruppe menneskers kulturelle fortid. Nogle samfundsgrupper vil affødt heraf blive marginaliseret i kulturarvsanliggender, andre helt udelukket.

Som offentligt organiseret kulturelt repræsentationssystem bliver kulturarv yderligere politiseret. Vores nationale kulturarv, som kulturminister Brian Mikkelsen referer til, er altså ikke et udtryk for mellemmenneskelig samhørighed i Danmark. Det rummer en fremmedgørelse af borgere uden dansk kulturarv, endog selvom de måtte føle sig eller være danske i anden forstand.

Kulturens globalisering

Med ovenstående in mente rejser der sig en række spørgsmål om kulturelle forandringer, bevægelser, spring og blandinger, der ikke lader sig forklare tilfredsstillende inden for den traditionelle kulturopfattelses paradigme.

At problematisere den traditionelle kulturopfattelse er ikke i sig selv noget nyt, men det er særdeles vigtigt at sætte den efterhånden udbredte kritik af kulturel enhedstænkning i forhold til kulturarv. Der sættes nemlig alt for sjældent spørgsmålstegn ved den 'repræsentationslogik', der følger med den traditionelle kulturopfattelse i kulturarvsanliggender. De kommer alt for ofte til at handle om, hvilket kultur-territorielt niveau der tales fra. Det vil sige, at kulturarvspolitik ofte reduceres til, om kulturarv skal tolkes ud fra et nationalt, lokalt eller regionalt perspektiv.

Netop derfor bliver nye kulturteorier i globaliseringslitteraturen interessante i kulturarvsøjemed. De fokuserer på kulturelle fænomener, der vanskeligt lader sig håndtere i den traditionelle kulturopfattelses paradigme, og bryder med den kulturelle vanetænkning.

De teorier, der beskæftiger sig med globaliseringens kulturelle dimension, har

---

17. Se f.eks. Bernard Eric Jensen, »At forvalte kulturarv – En identitetspolitisk arbejds- og kampplads«, *Demokratisk kulturarv? Nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker*, red. Annika Alzén & Peter Aronsson, Norrköping 2006, s. 52.

fremSAT nye kulturanalytiske begreber, de såkaldte overskridelsesbegreber, som enten anvendes til at beskrive kulturelle fænomener, der går på tværs af den naturaliserede kulturtænkning i 'rene' enheder, eller anvendes til at fremsætte kulturelle positioner, der gør helt op med den. Det er begreber som transnationalitet, translokalitet, transkulturalitet, kreolisering, hybridisering, kosmopolitanisme m.fl. Det vil gå for vidt at gennemgå begreberne her, selvom de bestemt ikke står for det samme og heller ikke er udtryk for en samlet position og derfor ikke kan skæres over én kam.¹⁸ Overordnet set kan man udskille to positioner, der har forskellige perspektiver på den kulturelle globalisering, men som dog indbyrdes låner af hinanden.

Den første position tildeler nye kulturelle fænomener, der overskrider de kendte kultur-territorier, en objektiv status. Verden er ikke længere opdelt i kulturelle enheder, sådan som den traditionelle kulturopfattelse antager. I kraft af globaliseringen undergår de kulturelle fænomener radikale forandringer, og det er disse forandringer, teorierne ønsker at indfange.

Denne position indeholder to synsvinkler: Den første er, at globaliseringen har intensiveret den kulturelle forbundethed, så de tidligere grænsedragninger opløses, og kulturen tenderer én sammenvævet global kultur. Denne synsvinkel taler om, at der sker en kulturel homogenisering på globalt plan. Den anden synsvinkel fremhæver, at der modsat sker en kulturel heterogenisering, idet globaliseringen med sin intensive ring af den kulturelle forbundethed afstedkommer nye kulturelle blandingsfænomener, der ikke lader sig forstå med henvisning til 'oprindelige' kulturelle enheder.¹⁹ Der opstår med andre ord nye, helt lokale kulturelle fænomener, som dårligt kan føres ind under f.eks. nationale særpræg. De to synsvinkler udelukker ikke hinanden, men menes oftest at forekomme samtidigt.²⁰

Denne første position fokuserer ved hjælp af overskridelsesbegreberne på de aktuelle – og traditionelt set problematiske – kulturfænomener i stedet for at marginalisere dem. Forcen ved flere af disse teorier er, at de sætter fokus på proces og forandring – at kultur er under stadig transformation og ikke en stabil struktur. Kultur videreføres ikke i traditionel forstand fra generation til generation, men er under evig omdannelse og udbredelse i form af blandinger og spring.

---

18. Frello, s. 95; se også Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga, »Locating Culture«, *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*, red. Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga, Malden m.fl. 2003, s. 25ff for gennemgang af et udvalg af teoretikere.

19. Pietersee, s. 53f; Frello, s. 90.

20. Pietersee, s. 53, 62.

Derved kommer tidsligheden ind som konstituerende element på en anden måde end i den traditionelle antropologiske kulturopfattelse, hvor hver kultur nok ses som foranderlig og påvirkelig, men forandringerne opfattes at ske inden for de kulturelle enheder. De nye overskridelsesbegreber udfordrer derfor antagelserne om kulturel oprindelse og videreførelse, og spørgsmålet er, om man kan tale om kulturarv, hvis kultur ikke tilskrives en territorial og etnisk forankring. Det er ikke givet, hvem der overtager hvad og fra hvor. En opgave for blandt andet antropologien vil da være at kortlægge de (betydeligste, verdensomspændende) temporære kulturelle forbindelser og flugtlinjer ud fra teorier om netværker med nodalpunkter.²¹

Den anden position inden for de kulturelle globaliseringsteorier griber det anderledes politisk og normativt an ved at mene, at vægten ikke skal lægges på, at kulturfænomenerne har forandret sig i kraft af globaliseringen, som givetvis altid har været en realitet, om end den nu anses for intensiveret. Det, den anden position fokuserer på, er derimod, at den kulturelle enheds- og renhedstænkning er kommet under pres ved intensiveringen af globaliseringen. Det handler ikke primært om forandringen af kulturelle fænomener, men derimod om forandringen af *forståelseshorizont* eller *indstilling*. At verden skulle have været inddelt i kulturelt homogene enheder, er en forestilling, som har domineret kulturopfattelsen i Vesten i en bestemt periode, og som har styret synet på verden.²² Herunder handler det om magtudøvelse og udsigelsesposition, om retten til at kontrollere kulturopfattelsen og magt til at definere, hvad der er normalt. Det handler om at påpege det uligeværdige i, at uklare kulturelle tilhørsforhold opfattes som problematiske, utilpassede og i værste fald som truende.²³

Intentionerne med denne anden position er ikke primært at påvise, hvordan det kulturelle landskab ser ud, men at 'forstyrre' den historisk set vestlige, hegemonistiske kulturopfattelse, der som sagt langt fra er neutral og universel. Det nye består i at rette opmærksomheden mod den traditionelle kulturopfattelses undertrykkende og ekskluderende funktion. Dette er udtryk for et positionelt syn på kulturaspekterne frem for et substantielt, som den første position stod for. At 'positionelle teoretikere' alligevel gerne underbygger deres kritik af den kulturelle enheds- og renhedstænkning med henvisning til konkrete hybride kulturelle fænomener, skal ikke tages som et udtryk for, at de hybride blandinger er nye eller altdominerende, men som et udtryk for at disse

21. Hastrup & Olwig, s. 5.

22. Se Frello, s. 95f samt s. 98ff om blandt andre Stuart Hall; denne position forfægtes også af postkoloniale teoretikere som blandt andre Homi Bhabha, Akhil Gupta og James Ferguson, se Hastrup & Olwig for en udlægning af deres teoretiske standpunkter; se også Mike Featherstone & Scott Lash, »Introduction«, *Spaces of Culture. City, Nation, World*, red. Mike Featherstone & Scott Lash, London, Thousand Oaks & New Delhi 1999.

23. Frello, s. 89ff.

blandninger forstyrrer det ensidige billede af kultur, der ligger i den traditionelle kulturtænkning. Enheds- og renhedstænkningen menes altså hele tiden at blive forstyrret, om end den til stadighed forfægtes i kulturpolitikker, hvor identitetsdannelsen foregår gennem en kulturel normativ inklusions- og eksklusionsmekanisme.²⁴

Kulturel af- og re-territorialisering

I forbindelse med globaliseringsteoriene skal det nævnes, at en overordnet tese er, at globaliseringens forskellige former for af-territorialisering, der sker i takt med overskridelser af traditionelle kulturelle enheder, afstedkommer modreaktioner i form af re-territorialisering. Begge tendenser findes samtidigt, og globaliseringen forårsager alt i alt en større differentiering af organisatoriske modi, hvor der arbejdes på forskellige niveauer. Det vil sige, at såvel transnationale som internationale, makro- og mikro-regionale, nationale, lokale og globale niveauer vil findes samtidigt, foruden nye former i uplacerbare 'mellemlum'.²⁵ Territorialisering som organisatorisk praksis vil altså ikke forsvinde. Den vil være der som én måde at forholde sig til verden på.

Set i denne kontekst kommer samtidens nationale kulturarvspolitik til at fremstå som en modreaktion på globaliseringens af-territorialisering. At globaliseringen afstedkommer en stigende trang til at fastholde gammelkendte og entydige kulturelle tilhørsforhold, er et globalt fænomen, og identitetsproblematikker er yderst aktuelle. Da kulturarv som kollektivt repræsentationssystem er en særdeles vigtig identitetsmarkør, kan det ikke undre, at kulturarv tillægges en så stor betydning i samtiden. Kulturarv bliver et kulturpolitisk redskab til at modstå af-territorialiseringen af nationalstaterne, som det ses i dansk kulturpolitisk sammenhæng, eller til at foretage en re-territorialisering af nye kultur-territorier, så som EU's Europa med de nye regioner. Spørgsmålet er så, om det er tilstrækkeligt i kulturarvsanliggender at fastholde kulturarv i den territoriale enhedstænkning, hvilket de nævnte kulturpolitiske tiltag er udtryk for.

I denne forbindelse har det positionelle syn en force: Ud fra en positionel tilgang vil det ikke gælde om på empirisk vis at demonstrere, at kulturelle fænomener (overvejende) er hybride og ikke kan forstås med henvisning til de traditionelle kultur-territorielle enheder. Det er ikke et spørgsmål om at demonstrere, at den traditionelle kulturelle enhedstænkning er anakronistisk og mangler berettigelse. Det ville i givet fald være udtryk for en 'universalisering' af eget perspektiv, en 'universalisering' som den første,

---

24. Frello, s. 96f.

25. Pieterse, s. 50–52; se også Appadurai, s. 345.

substantielle position kritiseres for at stå for.²⁶ Det positionelle syn vil derimod pointere, at den traditionelle kulturelle enhedstænkning er udtryk for et bestemt, positioneret blik på verden. Et blik, der netop ikke er universelt gældende. Det giver plads til *andre* perspektiver på kultur, også på kulturarv.

Set i forhold til denne globaliseringsdiskurs viser multikulturalismen, på trods af dens bagvedliggende intention om ligeværdig sameksistens mellem forskellige kulturelle grupper, for alvor sin begrænsning. I hvert fald for så vidt at multikulturalismen stadig rummer den implicitte forestilling om kultur, der ligger i det traditionelle kulturbegreb, hvor kulturelle fænomener, der er negativt afvigende fra renhedsnormen, ses som problematiske og utilpassede. Den nye globaliseringsdiskurs vil give anledning til at flytte opmærksomheden væk fra multikulturalismens fokus på, hvorvidt flere kulturer kan eller bør kunne sameksistere, hvilket kan være svært nok ud fra et minoritetsperspektiv i en asymmetrisk magtrelation, og i stedet henlede opmærksomheden på, at de uplacerbare kulturelle identiteter bliver frataget den kollektive kulturelle ligeværdighed.

Opgør med den nationale kulturarvspolitik

Undertrykkelsen af de uplacerbare kulturelle identiteter kan ses i integrations- og kulturdebatteerne i Danmark, hvor de kulturelle tilhørsforhold radikaliseres, dvs. gøres til 'os' mod 'dem', for at bringe tydelige og forståelige udsigelsespositioner. Denne radikaliserings bliver også tydelig i kulturarvspolitikken. Ikke kun på grund af, at den danske kulturhistorie betragtes som en uomgængelig realitet, som kulturminister Brian Mikkelson kan referere til. Det er i kraft af udtalelser som »Der kun er danskere til at tage sig af den danske kulturarv« at de kulturelle tilhørsforhold skærpes.

Set ud fra et positionelt globaliseringsperspektiv kommer det væsentlige ikke til at dreje sig om, hvorvidt den nationale kulturarvstilgang er utidssvarende eller ej, men om, at den har en ekskluderende og undertrykkende funktion. Det har ideologiske konsekvenser, at kulturarv konstrueres som kulturelt referencepunkt for en national kultur. Når der tales om 'den danske kulturarv' og 'den nationale kulturarv' ekskluderes en stor mængde mennesker fra at have kulturarv, også selvom det ikke er ment i streng nationalistisk forstand.

Den udfordring af kulturel territorialitet og etnicitet – og dermed også kulturel arvtagning – som de nye kulturtilgange fører med sig, skal ikke forstås som en løsrivning af kultur fra sted. Kultur vil altid være situeret. Den stedlige dimension skal med

---

26. For denne diskussion, se f.eks. udlægningen af Jonathan Friedmans kritik af hybriditetsbegrebet i Frello, s. 92ff.

andre ord ikke forstås som forsvundet, men derimod som frataget den territoriale binding. Kultur skal opfattes lokalt, ikke i forståelsen 'afgrænset', men derimod 'forankret'. Kultur viser ikke tilbage til en kulturel enhed, men forbinder sig ud i verden. Dette perspektiv vil give nogle muligheder for inklusion af kulturelle fænomener, som ikke har 'eksisteret' i den traditionelle kulturtænkning. Det vil give en mulighed for at se på lokale praktikker, der videreføres uden om bestemmelser af etnisk tillørsforhold.²⁷ Det vil give plads for alternative fortællinger og en alternativ kulturarv, en kulturarv, der ikke skal indskrives i en overordnet, national historiefortælling.

Men er der så tale om kulturarv? Kan kulturarv være uden grænser og uden forfædre? Eller er arvsdimensionen indispensabel? At tale om en *global* kulturarv kommer let til at fremstå som en konstruktion af et samlende begreb, en form for universalisme, der forsøges lagt oven i den ellers dominerende kulturelle enhedstænkning, der ikke udfordres radikalt. Spørgsmålene er derfor 'besværlige'. De lader sig ikke besvare uden en omfattende diskussion af, om kulturarv fortsat skal produceres ud fra de i denne artikel problematiserede grundantagelser, eller om kulturarv kan antage nye former – ved siden af de traditionelle.

Konklusion

Kulturarv indeholder implicit en opfattelse af kultur som opdelt i territorielt og etnisk funderede, kontinuerlige enheder. Så længe konstruktionen af kulturarv sker ud fra denne traditionelle kulturopfattelses essentialistiske grundantagelser om kultur, kulturel repræsentation og kulturel arvtagning, vil kulturarvsbegrebet, akkurat som kulturbegrebet, blive en inklusions- og eksklusionsmekanisme, der fører det med sig, at nogle samfundsgrupper bliver marginaliseret, andre helt udelukket. Der er altså god grund til at være bevidst om den 'repræsentationslogik', der afføder kulturarv ud fra implicite grundantagelser i vores kulturforståelse. Selv kulturarv i en helt bred definition må derfor opfattes som værende historisk, politisk og normativ.

Hvad angår kulturarvsforvaltningen i dansk sammenhæng, må opmærksomheden rettes mod, at det har undertrykkende konsekvenser, at kulturarv som officielt, kollektivt repræsentationssystem udelukkende konstrueres som kulturelt referencepunkt for en national kultur (med diverse lokale kulturer). Når der tales om 'den fælles nationale kulturarv' og 'den danske kulturarv', ekskluderes en stor mængde mennesker, som er

---

27. For en diskussion af dette, se f.eks. Tim Ingold, »Ancestry, generation, substance, memory, land«, *The Perception of the Environment*, red. Tim Ingold, Oxon 2005 (2000).

danske statsborgere, fra at have kulturarv, såvel i Danmark som i det, der betragtes som deres fædreland.

Det, som kulturarvstænkningen ifølge denne artikel bør orientere sig mod, er derfor ikke blot integration af minoritetskulturer i kulturarvspolitikken, men integration af andre positioner i kulturtænkningen som sådan.

Summary

Cultural heritage from the perspective of culture theory

The view of cultures as being units naturally demarcated within a territory, primarily the nation state, has dominated since romanticism. This view is now challenged by socio-cultural globalization theories, focusing on cultural phenomena and theoretical positions transgressing these naturalized cultural units and spatio-temporal demarcations. This gives rise to new problems concerning the conceptualization of cultural heritage.

This article demonstrates how the traditional view of culture is implicit in the contemporary Danish discursive and social praxis of cultural heritage with “unique national significance”. As a new approach, the article argues for an introduction of globalization theories in the theories of cultural heritage in order to open the field of cultural heritage preservation to new cultural positions including transgressive cultural phenomena.

Referencer

- Appadurai, Arjun, »Sovereignty without Territoriality: Notes for a Postnational Geography«, *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*, red. Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga, Blackwell, Malden m.fl. 2003
- EU, »Culture (2007–2013)«, *Official Journal of the European Union*, 27.12.2006; <http://eur-lex.europa.eu/JOYear.do?year=2006>, link: L 378
- Featherstone, Mike & Lash, Scott, »Introduction«, *Spaces of Culture. City, Nation, World*, red. Mike Featherstone & Scott Lash, Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi 1999
- Frello, Birgitta, »Hybriditet: Truende forurening eller kreativ overskridelse?«, *Kultur på kryds og tværs*, red. Jane Arthurs m.fl., Klim, Århus 2005
- Galal, Lise Paulsen, »Anerkendes af hvem og for hvad? – Et minoritetsperspektiv«, *Kulturlighed. Temaer om kulturel identitet, foranderlighed og anerkendelse*, red. Simon Laumann Jørgensen & Morten Sandberg, Philosophia, Aarhus 2006
- Hastrup, Kirsten & Fog Olwig, Karen, »Introduction«, *Siting Culture. The Shifting Anthropological Object*, red. Karen Fog Olwig & Kirsten Hastrup, Routledge, London 1997

- Ingold, Tim, »Ancestry, generation, substance, memory, land«, *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*, red. Tim Ingold, Routledge, Oxon 2005 [2000]
- Jantzen, Christian, »Tertium datur. Kampen om kulturbegrebet«, *Kunstkritik og kulturkamp*, red. Henning Bech m.fl., Klim, Århus 2005
- Jensen, Bernard Eric, »At forvalte kulturarv – en identitetspolitisk arbejds- og kampplads«, *Demokratiskt kulturarv? Nationella institutioner, universelle värden, lokale praktiker*, red. Anika Alzén & Peter Aronsson, Tema, kultur och samhälle skriftserie 2006:1, Linköpings universitet, Norrköping 2006
- Jensen, Jesper Vind, »Vor tids gift« (interview af Amartya Sen), *Weekendavisen*, nr. 21, uge 21, 25.–31. maj 2007
- Jensen, Johan Fjord, »Det dobbelte kulturbegreb – den dobbelte bevidsthed«, *Kulturbegrebets kulturhistorie*, red. Hans Hauge & Henrik Horstbøll, Aarhus Universitetsforlag, Århus 1988
- Kulturarvsstyrelsen og Fonden Realdania, *Kulturarv – en værdifuld ressource for kommunernes udvikling*, Kulturarvsstyrelsen, 2005; www.kulturarv.dk/kulturarv/kulturarv_kommuner/rapporten/index.jsp
- Kulturministeriet, *Udredning om bevaring af kulturarven*, Kulturministeriet, 2003; www.kum.dk/sw5953.asp
- Kulturministeriet, *Bevaring med perspektiv – regeringens plan for en langsigtet bevaring af kulturarven*, Kulturministeriet, 2003; www.kum.dk/sw6642.asp
- Kulturministeriet, *Kulturkanon*, Kulturministeriet, 2006; www.kulturkanon.kum.dk
- Low, Setha M. & Lawrence-Zúñiga, Denise, »Locating Culture«, *The Anthropology of Space and Place. Locating Culture*, red. Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga, Blackwell, Malden, m.fl. 2003
- Mikkelsen, Brian, »Vi skal værne om kulturarven«, *Nordjyske Stiftstidende*, 19. september, 2002
- Mikkelsen, Brian, *Kulturminister Brian Mikkelsens tale ved Det Konservative Folkepartis Landsmøde 2005*, Kulturministeriet, 2005; www.kum.dk/sw28752.asp
- Pietersee, Jan Nederveen, »Globalization as hybridization«, *Global Modernities*, red. Mike Featherstone, Scott Lash & Roland Robertson, Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi 2002 [1995]
- Weekendavisen*, »Kanon. Diskussionen, der udeblev og perspektivet, der manglede«, artikelserie, 2006–2007
- Welsch, Wolfgang, »Transculturality: The Puzzling Form of Cultures Today«, *Spaces of Cultures. City, Nation, World*, red. Mike Featherstone & Scott Lash, Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi 1999